

Vladimir Ghika la Jilava, mai 1954

Mărturia unui istoric evreu

Anul acesta, când se împlinesc - luna aceasta chiar - cincizeci de ani de la intrarea în eternitate, cu aură de mucenic al credinței, a celui ce a fost Monseniorul Vladimir Ghika, o mai veche, dar nu mai puțin neașteptată mărturie vine să ne rețină atenția. Ea aparține unui părtaș de suferință, nu creștin, ci evreu, ispășind atunci la Jilava o pedeapsă impusă lui de vechiul regim pentru culpa de apartenență la mișcarea sionistă. Martorul - trecut între timp și el la cele veșnice - este istoricul și publicistul israelian, originar din România, Theodor Lavi (1). Într-o carte publicată cu mulți ani în urmă în Israel și redescoperită acum, el a depănat pe îndelete o seamă de evocări de interes istoric, inclusiv dintre cele trăite de el însuși la închisoare (2). În rândul acestora, Theodor Lavi a consemnat și puternica impresie lăsată lui de o anume personalitate a cărei aureolă de sfințenie crea o prezență unică în mijlocul celorlalți întemnițați. Să-l ascultăm: "Lângă patul meu zăcea un bătrânel, numai piele și oase. Mi s-a prezentat: 'Monseniorul Ghika'. Avea barbison și plete albe, aproape imaterial în trupu-i firav. Iradia bunătate. Era preot catolic.

Mi-am adus aminte de el. Fusese prieten al sionismului, colaborase chiar la revista "Hashmonaea", a noastră, a studenților sioniști de la București. Aparținea unei familii domnitoare românești și era deci prinț (ceea ce nu mi-a spus el, ci știam eu). Era vărul prințului lusupov, cel care l-a asasinat pe Rasputin. Mi-a povestit că a fost misionar și, pregătindu-se pentru acest rol, a învățat și medicină și chimie. Era atât de sleit de puteri, că nu s-a putut da jos din pat ca să mă examineze. Mi-a dat însă un sfat, care-l completa pe cel al generalului Arbore (3): 'Să nu fii laș în fața durerii. Trebuie să faci mișcări. Altfel ai să te anchilozezi într-adevăr'. I-am ascultat sfatul și luptam cu durerile în încheieturi." (4)

Mai departe, Theodor Lavi evocă propria sa suferință și gândurile care îl frământau în legătură cu accentuata deteriorare fizică, la care, împreună cu toți ceilalți, era supus: "Dacă nu voi izbuti să mă mișc, dacă mă voi anchiloza, voi rămâne în infirmerie, aici. De obicei, transporturile spre închisori se fac pe loturile celor din același proces, așa că voi fi împreună cu prietenii mei sioniști. În plus, în închisorile de executare a pedepsei, se permitea corespondența cu familia și chiar vizite ale rudelor. În Jilava nu exista această posibilitate" (5).

În continuare, Theodor Lavi rememorează cu mâhnire izbucniri întristătoare ale unor scăderi omenești, manifestate cu oribilă stridență din partea unora dintre cei închiși în acea sordidă celulă: "Se băteau între ei, se certau, se înjurau. Din patul lui, unde începuse să agonizeze, monseniorul Ghika

i-a rugat să înceteze cu sudalmele și ciorovăiala între ei. Le-am cerut și noi ca, din respect pentru venerabilul prelat, să-și pună frână. A folosit numai o scurtă vreme. Flăcările iadului au continuat să pâlpâie cu întreruperi. Monseniorul Ghika se stinge și-și dădea seama că i se apropie sfârșitul. În ultimele zile nu mai putea vorbi. Îi umezeam buzele cu apă. Sanitarul venea la fereastră cu nerăbdare din ce în ce mai mare. 'Cum, n-a murit încă?'. Monseniorul ceruse să fie îmbrăcat, după moarte, în hainele-i preoțești. I le lăsaseră la închisoare, dar erau ferfeniță. [...] Agonia discretă și demnă a blândului preot a durat unsprezece zile, până când medicul venit la fereastră a avut satisfacția să afle că, în sfârșit, mai murise cineva noaptea. Dispăruse unul dintre marile pericole ce amenințau temeliiile regimului comunist și construcția socialismului. Noi eram cu toții triști. Până și banda de tineri s-a potolit și păstra tăcerea. Cineva i-a legat mortului cu o batistă falca de jos, ca să nu-i atârne. Apoi l-au îmbrăcat în haina-i preoțească. Așa l-au ridicat din pat și l-au așezat pe podea pe pătura pe care avea să fie scos. L-or fi dus la crematoriu sau l-au aruncat într-o groapă comună? Doar nu le-am cere respect pentru un mort celor care nu-i respectă nici pe cei vii" (6).

Mai departe, istoricul israelian evocă și alte amintiri, aducând în prim planul memoriei câteva convorbiri avute, în cursul detenției sale la Jilava, cu monseniorul Vladimir Ghika: "Ceea ce regret este că l-am găsit în stare atât de atenuată, încât vorbea cu greu. Când se simțea mai bine îl mai descoseam. Îmi povestise că la Paris, unde a stat o vreme, a fost prieten cu filosoful evreu Henri Bergson. Mi l-a dat ca exemplu. Bergson, bolnav de reumatism deformant, a învins durerile atroce prin puterea spiritului. Mi-a confirmat că marele gânditor se apropiase mult de catolicism - ceea ce se vedea și din ultima carte ce i-o citisem: *Cele două surse ale morale și religiei*. Am înțeles că un oarecare rol în convertirea spirituală a lui Bergson l-a avut și monseniorul Ghika. Mi-a confirmat însă ceea ce citisem în ziare, cum că Bergson a refuzat să facă ultimul pas al botezului, căci între timp se abătuse asupra lumii urgia hitleristă. El considera că ar fi fost o desolidarizare de evrei în epoca lor cea mai grea - deși filosofic se distanțase de iudaism în cartea pomenită mai sus." (7)

Că Monseniorul Vladimir Ghika fusese un prieten al evreilor nu este un secret pentru cei care l-au cunoscut. Așa cum nu obosea să spună și prietenul său intim, Jacques Maritain, de ale cărui idei era foarte legat (8), a nutri sentimente de ură față de poporul ales, de vrajbă față de seminția din care s-a născut Isus, înseamnă a întoarce în mod scandalos spatele poruncii fundamentale a iubirii față de aproapele. Acesta a fost crezul de o viață al monseniorului Ghika. Amintirile lui Theodor Lavi prezintă, din punctul de

■ Foto din arhiva doamnei Oana Seceleanu

vedere al acestor coroborări, un interes cu totul deosebit. Deși unele evocări comportă o anumită doză de imprecizie și, poate, o margine de eroare (ca, de exemplu, episodul reînveșmântării monseniorului Ghika în reverendă, înainte de evacuarea rămășițelor sale pământești din celulă), acestea, ca și altele, sunt perfect explicabile prin prisma distanțării naratorului de evenimentele petrecute într-un timp tot mai îndepărtat. După liberarea sa din închisoare și emigrarea sa în Israel (1955), istoricul Theodor Lavi (cunoscut anterior și sub numele de Th. Lowenstein) a lucrat ca cercetător în cadrul așezământului Yad Vashem, consacrat studierii Holocaustului, publicând, în ebraică, câteva lucrări de documentare care rămân de referință, ca, de exemplu, *Yahadut Romanyah be-Ma-avak el Hazzaletah* (1965). Amintirile sale românești, strânse în volumul de mică circulație *Nu a fost pisica neagră*, s-au așternut pe hârtie la un timp după petrecerea evenimentelor, ceea ce poate explica estompările despre care vorbeam.

Larga deschidere a monseniorului Ghika față de tineretul studențesc, inclusiv față de tânăra generație de alte confesiuni, precum evreii sioniști (mișcarea sionistă a continuat să funcționeze în România până la 7 august 1942, când a fost scoasă în afara legii de regimul antonescian) – sociabilitatea deosebită, străină de prejudecăți, a lui Vladimir Ghika constituie fapte cunoscute. Mișcarea tinerilor sioniști din România a avut, pe de altă parte, ani de-a rândul, așa cum amintește Theodor Lavi, o tribună publică, revista cu titlu de răsunset biblic "Hashmonaea", periodic lunar al "Societății studenților universitari sioniști". Primul ei număr, din nefericire răzleț, a apărut la București în 1915, continuat (începând din 1919) cu o apariție aproape regulată, până în 1939, când "Hashmonaea" și-a încetat apariția, curând după marcarea a douăzeci de ani de apariție, în condițiile deteriorării acute a climatului politic din țară.

Cercetând însă cu mială întreaga colecție disponibilă la Biblioteca Academiei Române, am constatat că numele de Vladimir Ghika nu apare totuși nicăieri, în nici unul din numerele revistei. Există astfel, pentru moment, două explicații posibile pentru afirmația lui Theodor Lavi potrivit căreia Vladimir Ghika a colaborat la "Hashmonaea". Cea dintâi ipoteză ar putea fi că această colaborare se rezumase la sugestii, recomandări, poate sprijin intelectual și reazem moral. Cea de-a doua ar putea fi însă un "lapsus calami" din partea cercetătorului evreu ajuns probabil - la vremea scrierii - la vârsta senectuții. Această ipoteză ar putea fi coroborată cu posibilitatea unei confuzii de nume. Într-adevăr, în câteva rânduri, apare în paginile revistei studenților sioniști din România numele altei fețe bisericesti românești: părintele și scriitorul Gala Galaction. Astfel, numărul de decembrie 1923-ianuarie 1924 poartă pe copertă - printre alte nume de autori - și numele lui Gala Galaction. Ceva mai târziu, numărul de aprilie-mai 1926, cuprinde (pp. 9-11) un "interviu cu părintele Gala Galaction", numit "acest amic prețios al sionismului" (s.n.). O posibilă suprapunere de clișee de memorie între cele două venerabile figuri literare și preoțești, purtând și unul și altul barbă albă, ar putea sta la originea a ceea ce, până la proba contrarie, pare să fi fost, aici, o minoră confuzie.

Miezul mărturiei de închisoare a lui Theodor Lavi despre monseniorul Vladimir Ghika stă în altă parte.

Este vorba de captarea, în memoria cărturarului evreu, a momentelor de la a căror săvârșire se împlinește acum o jumătate de veac, când o viață de creștin exemplar - închinată până la moarte credinței - se stingea, aureolată de har, între pereții unei întunecate temnițe pământești, pentru întemnițatul de ieri o treaptă însă către cer: Jilava.

ANDREI BREZIANU

(1) Theodor Lavi s-a născut la Turnu Severin în 1905. A fost arestat în 1950, fiind judecat și condamnat pentru participarea sa la activități sioniste, "culpă" pentru care a ispășit apoi timp de cinci ani o dură pedeapsă cu închisoarea. Este autorul lucrării *Istoria Sionismului*, publicată în 1934 (reedităată în 1945), și al unei monografii consacrate întemeietorului mișcării sioniste - *Herzl* (publicată tot în 1945).

Între 1927 și 1929 a fost redactorul șef al publicației "Știri din lumea evreiască" și colaborator - până în 1939 - la "Hashmonaea"; îndată după război (începând din 1944) și până în 1948, a fost de asemenea redactorul publicației "Viața evreiască". O bibliografie adnotată a tuturor scrierilor lui Th. Lavi este în curs de pregătire la "The Dinur Center for Research in Jewish History" de pe lângă Universitatea din Ierusalim.

(2) Dr. Th. Lavi, *Nu a fost pisica neagră: amintirile unui Asir Tzion din România*, Editura Bronfman. 2, Tschlenov Str., P.O. B. 1109, Tel Aviv (f.a.)

(3) Este vorba de generalul Ion P. Arbore (născut în 1892, decedat în detenție în 1954)

(4) Op. cit. p. 178

(5) și (6) Op. cit. p. 184

(7) Op. cit. p. 185

(8) Memorabilă, printre altele, este reducerea la esență a anti-semitismului în formularea lui Jacques Maritain: "Anti-semitismul este în mod manifest anti-creștin de la rădăcină" (în *Oeuvres completes*, vol. 7, p. 1224).

**Vladimir Ghika,
Fragmente
postume,
Ed. Dacia,
col. Homo
religiosus, 2003**

"Fragmentele postume" sunt traduceri ale unor texte inedite aflate în arhiva Institutului "Vladimir Ghika", din Paris, prefațate de unul dintre fondatorii acestui institut, Pierre Hayet.

Doina Cornea realizează versiunea în limba română a textelor, o suită din aforismele Monseniorului Ghika, pe care traducătoarea le grupează pe capitole acoperind arii de filozofie, teologie, morală, spiritualitate. Într-adevăr, cum explică Doina Cornea în cuvântul introductiv, "cartea rămâne, la fel ca celelalte publicate anterior, și o carte de îndrumare spirituală, mai degrabă de trezire la o viață spirituală autentică, inducând gânduri, atitudini interioare, sentimente, ca tot atâtea repere pentru cel care dorește să descopere calea care duce spre desăvârșire, spre Dumnezeu." (A.C.)

Vladimir Ghika la 50 de ani de la moarte

Pe data de 17 mai se împlinesc 50 de ani de la moartea Monseniorului Vladimir Ghika.

Comemorarea este celebrată în toate parohiile din Arhidieceză și marcată de două evenimente.

Monumentul

În curând se vor împlini 100 de ani de la nașterea marelui sculptor Gheorghe Anghel, care, în timp ce era student la Paris, a fost ajutat și încurajat de către Monseniorul Vladimir Ghika să-și continue studiile. În acea vreme, Monseniorul era preot activ la Paris, un adevărat apostol al săracilor și al intelectualilor, om de mare cultură și viață spirituală, un iubitor și susținător al dezvoltării artelor și operelor de caritate.

Drept recunoștință pentru ajutorul primit din partea Monseniorului, sculptorul Anghel, întors în țară, creator al multor opere de artă, a făcut și renumita statuie cunoscută cu numele de *Cărturarul*, reprezentându-l pe Monseniorul Ghika. Originalul în ipsos a fost dăruit arhitectului Marcu Anghel, prieten cu sculptorul, iar prima copie în bronz prin testament a rămas în proprietatea statului român. Acum se află expusă în curtea Palatului Regal din București.

De la arhitectul Marcu Anghel, prin donație, originalul în ipsos a ajuns la biserica *Sacré Coeur* din București, lăcaș de cult unde a slujit mult timp Monseniorul Ghika și a cărui existență, împreună cu fosta mănăstire a Surorilor de caritate ale Sf. Vincențiu de Paul (astăzi spitalul C.I. Parhon) i se datorează lui. Mai mult decât o coincidență, fără nici un aranjament, într-o zi de 18 noiembrie (ziua arestării Monseniorului), în 1998, ușile bisericii au fost deschise pentru a primi statuia lui. Cu exact 46 de ani în urmă, Monseniorul plecase de la biserică purtând Sfânta Împărtășanie la un bolnav și pe drum a fost arestat, apoi judecat, condamnat la închisoarea din Jilava, unde, din cauza torturilor și a condițiilor inumane a murit ca martir la 17 mai 1954.

Statuia Monseniorului, considerată de criticii de artă capodopera sculptorului Gheorghe Anghel, a fost așezată în holul de la intrarea în biserică. După ce s-au terminat lucrările de la casa parohială și biserică, statuia a fost așezată în biserică în partea stângă, spre spital.

La începutul anului 2000, cu ocazia binecuvântării locuințelor, am făcut un sondaj în comunitatea parohială pentru a cunoaște opinia enoriașilor referitor la propunerea de a construi un monument în memoria Monseniorului

Vladimir Ghika. Toți au fost de acord și au promis susținerea acestui proiect. După mai multe propuneri, am ajuns la locul și la proiectul cel mai reușit, la intersecția străzilor Av. Cpt. Ghe. Demetriade și E. Pangrati, în apropierea bisericii.

În colaborare cu mai multe persoane, după ce au trecut 4 ani pentru obținerea aprobărilor necesare, cu multă răbdare și perseverență, astăzi ne bucurăm de realizarea acestui proiect care va rămâne în istorie ca un monument-simbol al demnității umane și al victoriei credinței împotriva forței răului.

Cărturarul, adică Monseniorul Vladimir Ghika, înălțat pe altarul recunoștinței, își continuă acum misiunea pe care a avut-o în timpul vieții: să fie și în prezent și pentru viitor un adevărat apostol al românilor și al ecumenismului.

Memoria tăcerilor

La 33 de ani după moartea Monseniorului Ghika, studiind cele cinci lucrări apărute în Franța despre viața și activitatea Monseniorului – care a fost și va rămâne pentru totdeauna un adevărat apostol și martir al românilor și una dintre cele mai mari personalități culturale ale lumii din secolul XX – Elisabeth de Miribel scrie o nouă biografie, intitulând-o "Memoria tăcerilor". Ea avea impresia că tăcerea s-a așternut peste viața, activitatea și martiriul Monseniorului Vladimir Ghika.

Autoarea nu face altceva decât să alăture vocea ei celorlalte voci care au dat mărturie. Însuși Monseniorul scria în ale sale "Gânduri pentru zile ce vin": "Noi ar trebui să avem memoria tăcerilor la fel cu aceea a cuvintelor". Aceasta a fost dorința scriitoarei în *Memoria tăcerilor*, carte considerată cea mai bună biografie scrisă până în prezent.

Cu aceeași intenție cartea este tradusă și tipărită în limba română la 50 de ani după moartea Monseniorului Vladimir Ghika. Au fost studiate toate scrierile Monseniorului Ghika, precum și cele referitoare la el (cu ocazia pregătirii dosarului pentru obținerea beatificării), s-au făcut numeroase referiri în presă, la radio și televiziune, au avut loc comemorări, s-au tipărit cărți la diferite edituri, a crescut interesul publicului pentru a-l cunoaște mai bine. Era deci necesară apariția celei mai reușite biografii a Monseniorului, *Memoria tăcerilor*. Deși la noi tăcerea a fost mai lungă ca timp, în cele din urmă ea a fost învinsă prin libertatea de care ne bucurăm acum, libertate ce ne permite și ne obligă să nu mai păstrăm tăcerea asupra Monseniorului Ghika, ci să-l facem cunoscut și să-l așezăm la locul de cinste pe care-l merită și de care este vrednic, atât în societate cât și în Biserică. Cu ajutorul memoriei toți cei care l-au cunoscut, fie direct, fie indirect – și nu sunt puțini – ne-au transmis convingerea că el a trăit și a murit ca un sfânt.

Dumnezeu ne-a înzestrat pe fiecare cu darul memoriei de care ne folosim pentru a transmite adevărul generațiilor viitoare.

Este spre binele nostru faptul că putem să-l cunoaștem și să-l facem cunoscut mai mult, folosindu-ne de ambele memorii: cea a tăcerilor și cea a cuvintelor, traduse în fapte și opere de caritate.

Pr. IOAN CIOBANU